

Θέμα 21ο: Σάββατο 22 / Κυριακή 23 Μαρτίου 2025

ΣΙΩΠΗ ΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Βρισκόμαστε στην περίοδο της Μεγάλης Τεσσαρακοστής και το θέμα μας σήμερα θα είναι μέσα στο πνεύμα των αγώνων της κατανυκτικής αυτής περιόδου. Θα μιλήσουμε για ένα κατ' εξοχήν αγώνισμα πνευματικό που αφορά το πιο αδάμαστο θηρίο αυτής της γης, τη γλώσσα μας. Τη γλώσσα που δεν ξέρουμε ή και δεν θέλουμε πολλές φορές σωστά να τη χρησιμοποιήσουμε. Ως βάση στη συζήτησή μας θα θέσουμε τον θεόπνευστο λόγο του σοφού Εκκλησιαστή στην Παλαιά Διαθήκη: «καιρός τοῦ σιγᾶν καὶ καιρός τοῦ λαλεῖν» (Εκκλ. γ' 7). Δηλαδή, άλλοτε είναι καιρός να σιωπούμε και άλλοτε είναι καιρός να μιλάμε.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Σε ποιες περιπτώσεις είναι καιρός να σιωπούμε; (...)

- Πρώτον, οι περιπτώσεις εκείνες όπου τα λόγια δεν πρόκειται να ωφελήσουν. Τα άσεμνα αστεία, τα υπονοούμενα, οι απρόσεκτες διηγήσεις, τα κακόγουστα πειράγματα στην τάξη ή στο προαύλιο, υπάγονται ακριβώς σ' αυτήν την περίπτωση.

- Δεύτερον, στο θέμα των μυστικών, όπου ο άνθρωπος καλείται να σεβαστεί την εμπιστοσύνη που κάποιος του έδειξε, όσο κι αν πιέζεται από άλλους ανθρώπους ή οι περιστάσεις τον προκαλούν να φανερώσει ό,τι του εμπιστεύθηκαν.

- Τρίτον, βέβαια, στις καταστάσεις του θυμού, όπου κανείς είναι αδύνατον να ελέγξει τον εαυτό του και είναι σίγουρο πως κατόπιν θα μετανιώσει για όσα του ξεφύγουν την ώρα της οργής.

- Τέταρτον, στις περιπτώσεις όπου μεσολαβεί κατάκριση κάποιου άλλου, που συνήθως απουσιάζει, πράγμα το οποίο από τους αγίους χαρακτηρίζεται κυριολεκτικά ως ανθρωποφαγία. Το λέει άλλωστε πρώτος ο ίδιος ο Απόστολος Παύλος γράφοντας προς τους Γαλάτες (ε' 15): «εἰ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπ' ἀλλήλων ἀναλωθῆτε», δηλαδή, αν δαγκώνετε και τρώτε ο ένας τον άλλον, προσέχετε μήπως φαγωθείτε ο ένας από τον άλλον.

2. Γιατί να σιωπούμε σ' αυτές τις περιπτώσεις; (...)

α. για τη δική μας ωφέλεια. Είναι αδύνατον, λένε οι άγιοι Πατέρες, να προχωρήσει ο άνθρωπος στην πνευματική ζωή, αν δεν γνωρίζει να κρατάει, όταν πρέπει, το στόμα του κλειστό. Όλη η θερμότητα της ψυχής εξατμίζεται μόλις το στόμα ανοίξει άκαιρα, ακριβώς όπως γίνεται με την κατσαρόλα, από την οποία αφαιρούμε το καπάκι. Όση φωτιά και να βάζει κανείς, φαγητό δεν πρόκειται να ετοιμάσει. Η κατάνυξη, η συναίσθηση της κατάστασής μας, η κάθαρση της ψυχής πραγματοποιούνται μόνο σ' αυτήν την ατμόσφαιρα της σιωπής. «Υπὲρ πάντα τὴν σιωπὴν ἀγάπησον, ὅτι προσεγγίζει σοι πρὸς καρπὸν», συνιστούν οι άγιοι του Θεού. Η σιωπή είναι πραγματικά καρποφόρα. Γι' αυτό άλλωστε είναι και το κατ' εξοχήν αγώνισμα της περιόδου που διανύουμε, της Μεγάλης Τεσσαρακοστής, όπως τόσο δυνατά το διατυπώνουν οι ύμνοι της: «Νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ· ἀληθὴς νηστεία, ἡ τῶν κακῶν ἀλλοτρίωσις, ἐγκράτεια γλώσσης, θυμοῦ ἀποχή, ἐπιθυμιῶν χωρισμός, καταλαλιᾶς, ψεύδους καὶ ἐπιπορκίας· ἡ τούτων ἔνδεια, νηστεία ἐστίν ἀληθὴς καὶ εὐπρόσδεκτος».

β. για την ωφέλεια των άλλων. Σ' αυτό ίσως δεν χρειάζεται να πούμε πολλά, διότι το γνωρίζουμε. Γνωρίζουμε δηλαδή πόσο μπορεί να βλάψει κάποιος άκαιρος λόγος. Να συγχύσει, να ταράξει, να πικράνει, να μολύνει, να ερεθίσει, να απογοητεύσει. Άλλο ότι εμείς σε μερικές περιπτώσεις νομίζουμε ότι θα ωφελήσουμε· «Εγώ για καλό το είπα», λέμε... Για καλό, ναι. Αλλά «τὸ καλόν, οὐ καλόν, ἐὰν μὴ καλῶς γένηται» (Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος)· το καλό δεν είναι καλό, αν δεν γίνει με καλό τρόπο. Και καλός τρόπος πρωτίστως είναι η κατάλληλη ώρα! Αυτό να μην το υποτιμούμε ποτέ! Ολόκληρα σπίτια καταστράφηκαν από έναν μόνο απρόσεκτο και άκαιρο λόγο. Γι' αυτό και ο σοφός Σειράχ λέει: «ἄνθρωπος σοφὸς σιγήσει ἕως καιροῦ» (κ' 7), ο συνετός άνθρωπος θα σιωπήσει έως ότου έρθει ο κατάλληλος καιρός για να μιλήσει. Ποιος όμως είναι αυτός ο καιρός;

3. Πότε και πώς θα πρέπει να μιλάμε; (...)

Το πότε βέβαια θα πρέπει να μιλάμε είναι εξίσου δύσκολο να προσδιοριστεί με το πότε θα πρέπει να σιωπούμε. Όταν όμως λέμε ότι θα πρέπει να μιλάμε, δεν ερχόμαστε σε κάποια αντίθεση με την προτροπή των Πατέρων, που λένε «ὕπὲρ πάντα τὴν σιωπὴν ἀγάπησον»; Όχι ασφαλώς. «Οὐ γὰρ τὸ σιωπῆσαι στόματί ἐστιν αὕτη ἡ σιωπή. Ἔτσι γὰρ ἄνθρωπος λαλῶν μυρίους λόγους χρησίμους καὶ σιωπὴ αὐτῷ λογίζεται, καὶ ἔστιν ἄλλος λαλῶν ἓνα λόγον ἄργον καὶ εἰς καταπάτησιν λογίζεται αὐτῷ τῶν τοῦ Σωτῆρος μαθημάτων» (Όσιος Ιωάννης ο προφήτης)· η σιωπή για την οποία μιλούν οι Πατέρες δεν είναι το να σιωπήσει κανείς με το στόμα. Διότι μπορεί κάποιος άνθρωπος να λέει μύρια λόγια ωφέλιμα, και αυτό να του λογαριάζεται σαν σιωπή· και μπορεί ένας άλλος να σωπαίνει και να λέγει έναν μόνο μη αναγκαίο λόγο και αυτό να του λογαριάζεται σαν καταπάτηση της διδασκαλίας του Κυρίου.

Μπορούμε επομένως και πρέπει να μιλάμε, αρκεί να το κάνουμε σωστά, δηλαδή:

α) στον κατάλληλο καιρό. Ποιος είναι ο κατάλληλος καιρός; Κατάλληλος καιρός είναι πρωτίστως όταν απαιτείται να υπερασπιστούμε την αλήθεια της πίστης ή το δίκαιο κάποιου ο οποίος αδικείται και δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις αυτές. Συχνά βρισκόμαστε όλοι σε περιστάσεις όπου άθεοι ειρωνεύονται την πίστη ή αιρετικοί την διαστρέφουν. Σ' αυτές λοιπόν τις περιστάσεις έχουμε χρέος με θάρρος αλλά και ηρεμία να ομολογούμε την αλήθεια και να μη δειλιάζουμε, ούτε δήθεν από ευγένεια να σιωπούμε. Το ίδιο ασφαλώς και όταν αδικείται κάποιος συνάνθρωπός μας, οφείλουμε να τον υπερασπιζόμαστε. Διότι «ὁ ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ ἀδικουμένου εὕρισκει τὸν Θεὸν ὑπέρμαχον αὐτοῦ» (αββὰς Ἰσαάκ).

Κατάλληλος καιρός ακόμη να μιλάμε είναι οι περιπτώσεις εκείνες όπου οι άλλοι βρίσκονται σε ποικίλες δυσκολίες και δοκιμασίες και πειρασμούς, και έχουν ανάγκη ενός λόγου παρηγορητικού, τονωτικού, ενισχυτικού. Ή όταν κινδυνεύουν στον αγώνα τους και έχουν ανάγκη κάποιας συμβουλής, η οποία θα τους βοηθήσει. Είναι χρέος αγάπης να μιλάμε σ' αυτές τις περιστάσεις. Ωστόσο για να μιλάμε σωστά, θα πρέπει να μιλάμε όχι μόνο στον κατάλληλο καιρό, αλλά και:

β) με κατάλληλο τρόπο. Ποιος όμως είναι αυτός; Είναι το να μιλάμε με γλώσσα απαλή, με αγάπη και ταπείνωση. Ακόμη και όταν πρόκειται να υποδείξουμε κάποιο λάθος, να διορθώσουμε ένα παράπτωμα, και τότε θα πρέπει να το κάνουμε, όπως γράφει ο Απόστολος, «ἐν πνεύματι πραότητος» (Γαλ. ς' 1). Είναι πολύ σημαντικό αυτό και, αν δεν γίνεται έτσι, προτιμότερο να μη γίνεται καθόλου. Προτιμότερη η σιωπή. Γιατί αλλιώς μπορεί να βλάψουμε αντί να ωφελήσουμε.

«Σιγᾶν καὶ λαλεῖν». Το τέλειο παράδειγμα και εδώ μας το έδωσε ο Κύριος, ο Οποῖος γνώριζε και να διδάσκει ατέλειωτα και να ελέγχει απαθῶς και να απολογείται ακόμη, αλλά και να σιωπά. Όταν ο Πιλάτος και οι αρχιερείς τον ανέκριναν, είπε λίγα, αλλά ως επί το πλείστον «ἐσιώπα» (Ματθ. κς' 63)! Τόσο, ώστε ο Πιλάτος να απορεί (Ματθ. κς' 14)! Ας προσπαθήσουμε λοιπόν να βαδίσουμε και εμεῖς στα ἶχνη του Κυρίου μας. Να σπουδάσουμε τη μεγάλη επιστήμη της σιωπῆς και του λόγου στον κατάλληλο καιρό. «Καιρὸς τοῦ σιγᾶν καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν» (Ἐκκλ. γ' 7).